

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

48

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-83-4

BRNO 2007

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Rutt kay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balázs Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Blanka Veselá

Technická redakce
Technical Editors

Dana Gregorová

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz>

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

48, 2007

90270/09

Obrázek na obálce
Cover illustration

Jeskyně Býčí skála. Geometrický vzorec, datovaný do eneolitu.
Býčí skála Cave. A geometric pattern dated to the Aeneolithic.

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-83-4

Copyright © 2007 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Kniha byla vydána s přispěním Akademie věd ČR

Tisk/Print Bekros

Pokyny pro autory na internetové stránce
Instructions to authors on internet pages

<http://www.iabrno.cz>

Technologická analýza

Co se způsobu výroby artefaktů týká, je nutné zdůraznit několik skutečností. Malý počet nástrojů v souboru (6) zřejmě souvisí s blízkostí zdroje suroviny – Stránské skály, se surovinou tedy nebylo třeba šetřit. Zajímavý je poměrně velký počet čepelí a jejich zlomků (29) v porovnání s počtem úštěpů a jiných fragmentů (93). Protože se jedná o bohunicenskou lokalitu, lze předpokládat také bohunicenskou technologii, což kromě poměrně vysokého počtu čepelí dokazuje také přítomnost levalloiské techniky. Soubor obsahoval jedno levalloiské jádro (obr. 6: 4), jednu masivní levalloiskou čepel (obr. 6: 6) a tři levalloiské úštěpy (např. obr. 6: 7). Jader bylo nalezeno 10, kromě jednoho levalloiského se jednalo o jádra nepravidelných tvarů.

Typologická skladba

Z typologického hlediska se soubor skládal z 90 úštěpů a jejich fragmentů, 25 neretušovaných čepelí a jejich zlomků, 1 místně retušované čepele, 10 jader a 6 nástrojů. Kolekce nástrojů byla tvořena jedním škrabadlem na čepeli (obr. 6: 2) a jedním úštěpovým škrabadlem (obr. 6: 1), dále hranovým rydlem (obr. 6: 3), úhlovým drásadlem a hrotitou čepelí, která byla na levé straně strmě retušována. Nejcennějším kusem z celého souboru je ale radiolaritový listovitý hrot (obr. 6: 5) o rozměrech 6,2 × 3,8 cm, který byl nalezen asi 50 metrů jihozápadně od kóty 331 m.

Surovinová skladba

V surovinovém spektru naprosto převažoval místní stránskoskalský rohovec (126 kusů), vzácně se objevil také rohovec typu Krumlovský les (3 kusy), radiolarit (2 kusy) a spongolit (1 kus). Některé drobnější úštěpy byly ale úplně bíle patinované, což určení suroviny velmi ztížilo. Je tedy možné, že soubor obsahoval také několik menších zlomků silicitů z glacienních sedimentů.

Závěr

Povrchový sběr byl velmi úspěšný, což svědčí o tom, že lokalita v Líšni-Čtvrtích ještě zdaleka nebyla vyčerpána. Celkově se zdá, že jádro souboru je tvořeno industrií bohunicenu, což potvrzuje i zjištěné užívání levalloiské techniky, přičemž jsou však možné i intruze jiných kultur (aurignacien, magdalénien), o čemž svědčí např. přítomnost čepelek s otupeným bokem na lokalitě (Škrdla 2000). Přítomnost radiolaritového listovitého hrotu může poukazovat na kontakty nositelů bohunicenu se szeletskými lovci (Oliva 1981). Této teorii ale odporuje fakt, že např. na lokalitě Bohunice – Kejbaly byl nalezen technologický odpad z výroby listovitých hrotů (Škrdla – Tostevin 2005). K výrobě listovitých hrotů tedy zřejmě docházelo i na bohunicenských stanicích. Poměrně malý počet nalezenných nástrojů (6) patrně souvisí s blízkostí Stránské skály, zdrojce poměrně kvalitní suroviny.

Ondřej Mlejnek

Oliva, M. 1985: Příspěvek k lokalizaci paleolitických nálezů v okolí Brna-Líšně (okr. Brno-město, Brno-venkov), *Přehled výzkumů* 1983, 19–20.

Svoboda, J. 1985: Průzkum v okolí Stránské skály (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 1983, 21–22.

Svoboda, J. 1987: *Stránská skála. Bohunický typ v brněnské kotlině*. Studie AÚ ČSAV Brno 9. Praha: Academia.

Škrdla, P. 2000: Brno (k.ú. Líšeň, Brno-město). *Přehled výzkumů* 41, 71–76.

Škrdla, P., Tostevin, G. 2005: Brno-Bohunice. Analýza materiálu z výzkumu v roce 2002. *Přehled výzkumů* 46, 35–61.

Resumé

A new collection of 132 stone artifacts which are likely to belong to the Bohunician industry was collected by students of the grammar school Integra Brno in the field of „Čtvrť“, Brno-Líšeň. The technology was characteristic for the Bohunician industry with a relatively high percentage of blades and with the presence of Levalloisian technology. A Levalloisian core, a Levalloisian blade and three Levalloisian flakes form part of the collection.

The number of tools in the collection is quite small. There are two endscrapers, one burin, one sidescraper, one pointed blade and one leaf point made from radiolarite. Almost all artefacts were made from the Stránská skála chert, except for three pieces of Krumlovský les type chert, two pieces of radiolarite and one piece of Cretaceous spongolite.

HLINSKO (okr. Přerov)

„Kouty“, lom Podhůra Mladý paleolít. Sídliště. Záchraný výzkum.

Centrum osídlení bylo původně pravděpodobně situováno v prostoru vrcholové plošiny v rozmezí nadmořských výšek 300–308 m. Tuto plošinu zachycuje ještě mapa vydaná v roce 2002 (ZM 1: 10 000, list 25-13-09), v roce 2006 z této plošiny zbýval již jen úzký pás při jejím jižním okraji (obr. 7). Nálezy paleolitické štipané kamenné industrie byly získány ze svahových sedimentů, které byly resedimentovány (ne však recentně) z prostoru vlastní plošiny na její jižní okraj. Nadmořská výška zkoumané lokality byla v rozmezí 295–305 m.

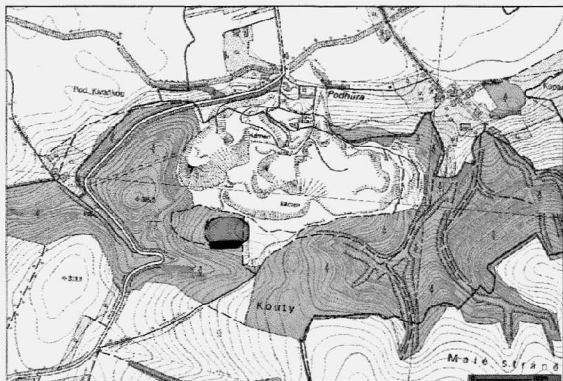
Účel a metodika výzkumu

Archeologický výzkum byl koncipován jako záchraný. Jeho cílem bylo získání reprezentativních kolekcí archeologického materiálu, které by umožnily jeho kulturní klasifikaci a na základě takto získaných dat pak rekonstruovat vývoj osídlení lokality (viz také kap. Eneolit).

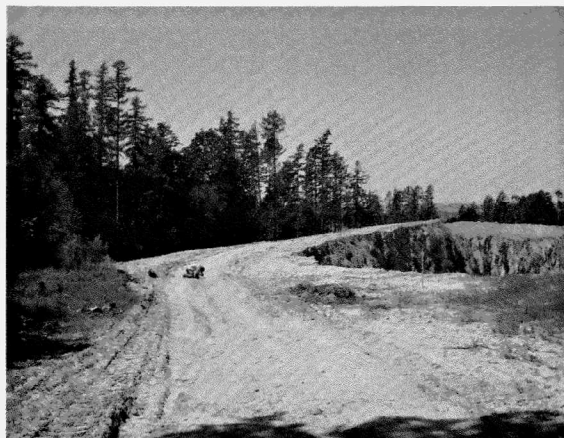
Odhumovaná plocha skrývky byla proto opakovaně zkoumána povrchovým sběrem (obr. 8). V říjnu jsme přistoupili k prokopání zbytků pokryvných sedimentů, které byly přerýty rýči. Celkem byla prozkoumána plocha přibližně 150 m². Vzorek sedimentů o objemu 150 litrů byl pokusně plaven. Protože ale z něho byly získány pouze tři drobné úštěpy, bylo od dalšího plavení z důvodu nerentability upuštěno. Přesto jsme v průběhu výzkumu opakovaně přistoupili k použití kropicího vozu, pomocí něhož byly rozplaveny hromady přerývaných sedimentů. Prostor bude sledován i nadále povrchovým sběrem (dokud nebude odtěžen).

Literatura

Oliva, M. 1981: Die Bohunicien-Station bei Podolí (Bez. Brno-Land) und ihre Stellung im beginnenden Jungpaläolithikum. *Acta Mus. Moraviae, Sci. soc.* 66, 7–45.

Obr. 7. Hlinsko-Kouty. Poloha lokality. Sytě je vyznačena plocha zkoumaná v roce 2006. Elipsa naznačuje pravděpodobný původní rozsah lokality. Hlinsko-Kouty. Location of the site. The area excavated in 2006 is hatched. The ellipse indicates the probable extent of the original site.

Obr. 8. Hlinsko-Kouty. Pohled na zkoumanou plochu od východu, místo nálezu listovitého hrůtku. Hlinsko-Kouty. A view of the excavated area from the east, the foliate point find-spot.

Geomorfologie a geologie území

Geomorfologicky lokalita spadá do Podbeskydské pahorkatiny, konkrétně je situována na předsunuté kře Maleníku.

Geologicky se jedná o moravické souvrství (kulm). Střídají se droby, břidlice a prachovce – tato surovina je v současnosti těžena lomem Podhůra. Na povrchu jsou kvartérní pokryvné sedimenty. Zatímco v prostoru nedalekého eneolitického hradiska (Nad Zbruzovým; Pavelčík 2001), které se nachází na západ od této plochy, byly doloženy spraše překryté svahovými sedimenty, v prostoru nově zkoumané lokality (Kouty) byly zaznamenány pouze svahové sedimenty.

Paleolitická kamenná industrie

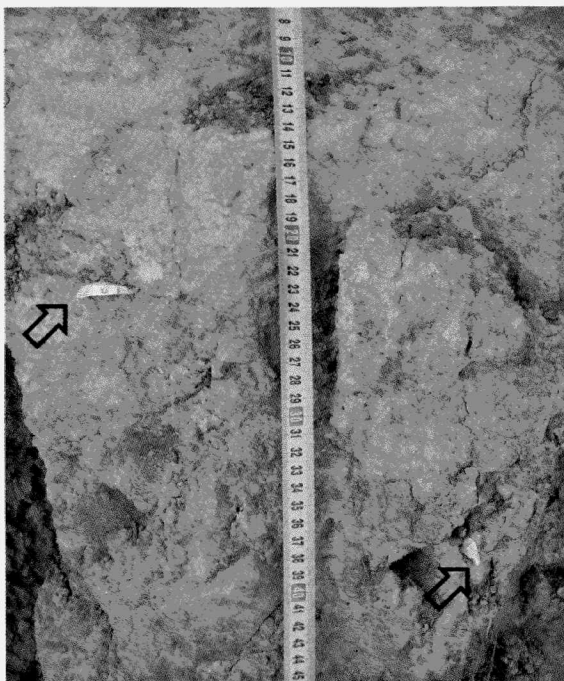
Paleolitická industrie je známa jak z nedaleko situovaného eneolitického hradiska Nad Zbruzovým (Škrdla 2006), tak i z okolních poloh na katastrech obcí Hlinsko (nepublikované sběry D. Figela) a Lhota (Klíma 1979; Jelínková 2005; řada nepublikovaných kolekcí je v držení amatérských sběratelů).

Skutečností, že nálezy byly získány ze zalesněné polohy, která nebyla zasažena zemědělskou činností, a že část z nich byla získána výkopem v intaktních sedimentech, umožnily alespoň částečné stratigrafické zhodnocení jejich uložení. Paleolitické artefakty byly získány ze svahových hlín (obr. 9), které zasahovaly až do hloubky 60 cm od původního povrchu. Tyto hlíny byly v prostoru zkoumané plochy nerovnoměrně vyvinuty, spíše vyplňovaly mělké deprese v povrchu masivu kulmských hornin (obr. 10). Nálezová situace umožňovala provést TL nebo OSL datování, které by mohlo osvětlit chronologickou pozici nálezů, avšak vzhledem k charakteru výzkumu (záchranný), lokalizaci zkoumané plochy (na okraji sídliště), typu sedimentu (přemístěné hlíny), k předpokládanému rozptylu výsledku datování, k technické a finanční náročnosti bylo od datování upuštěno. Není ale vyloučeno, že v budoucnu by se mohl realizovat pokus o získání absolutních dat z podobné polohy.

Získaná kolekce paleolitických artefaktů čítá 103 kusy. Surovinou většiny artefaktů je eratický silicit, jehož nejbližší využitelné zdroje jsou ve vzdálenosti 25 km vzdušnou čarou

na severovýchod. Tuto surovinu doplňují dva lokální rohovce a jeden kus červenohnědého radiolaritu, s největší pravděpodobnosti bělokarpatského původu.

Z technologického hlediska se kolekce skládá z jadra, 3 mikrojader, 24 úštěpů, 3 čepelí, 3 zlomků čepelí, 2 zlomků, 2 rydlových odpadů, 4 mikročepelí, 10 zlomků mikročepelí, 38 mikroúštěpů/mikrozlomků, 4 místně retušovaných artefaktů (zlomek čepelce, zlomek mikročepelce a 2 úštěpy) a 9 nástrojů.

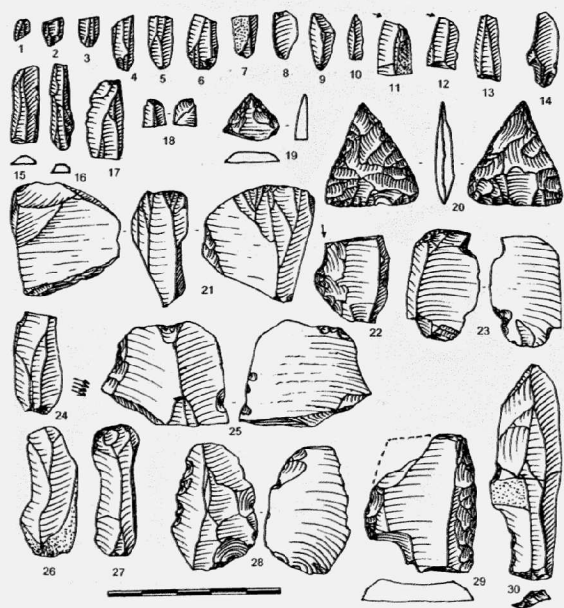

Obr. 9. Hlinsko-Kouty. Stratifikované artefakty (šípky) ve svahových sedimentech. Hlinsko-Kouty. Stratified artifacts (arrows) in colluvial sediments.

Obr. 10. Hlinsko-Kouty. Poloha svahových sedimentů ve svrchní části profilu.
Hlinsko-Kouty. Colluvial sediments in the upper section of the profile.

V kolekci nástrojů vyniká oboustranně plošně retušovaný listovitý hrůtek trojúhelníkovitého tvaru (obr. 11: 20) a odlomená špička možná podobného hrotu, tentokrát pouze jednostranně plošně opracovaného (obr. 11: 19). Rydla jsou zastoupena dvěma kusy – rydlem na zlomené čepeli (obr. 11: 22) a příčným rydlem (obr. 11: 25). Škrabadla jsou doložena jedním exemplářem, a to kombinovaným s vrubem, následkem čehož artefakt připomíná atypický vrtáček (obr. 11: 23). Jedním mediálním zlomkem je zastoupena bilaterálně strmě retušovaná čepel, na jejímž proximálním konci jsou stopy

Obr. 11. Hlinsko-Kouty. Vybrané artefakty.
Hlinsko-Kouty. Selected artifacts.

dvou rydlových úhozů – vlastní rydlo je ale odlomeno (obr. 11: 4). Dalším nástrojem je dlátko na distálním konci čepeli (obr. 11: 27). Výčet nástrojů uzavírají dva mikrolitické nástroje – distální zlomek mikročepelky s příčnou šikmou retuší (obr. 11: 18) a mikročepel se strmě retušovaným až otupeným bokem (obr. 11: 16).

Závěrem lze konstatovat, že kolekce je výrazně mikrolitická, což může být způsobeno i metodou výzkumu – opakovaným detailním průzkumem plochy malého rozsahu. Je patrný trend k výrobě drobných mikročepel (obr. 11: 1–18), který je v souladu s mladopaleolitickou klasifikací souboru. Charakteristické střídavě retušované mikročepelky (Dufour) však v kolekci chybí. Taktéž jádra na výrobu mikročepelí nejsou s výjimkou dvou nepříliš nevýrazných exemplářů (obr. 11: 21) zastoupena. Příslušnost kolekce k mladému paleolitu specifické variety Lhota-Hlinsko dokládá mimo listovitého hrůtku pouze bilaterálně strmě retušovaná čepel. Ze Lhoty známá charakteristická strmě retušovaná škrabadla nebo polyedrická rydla nebyla v našem souboru nalezena. Za pozornost stojí přítomnost mikrolitických nástrojů. Podobné mikročepelky s otupeným bokem byly získány např. na aurignacké lokalitě Boršice/Buchlovice-kóta 331 (zde i v doprovodu listovitých hrotů trojúhelníkovitého tvaru, nikoliv však tak precizně vypracovaných).

V prostoru Hlinska (nepublikované sběry D. Figeľa) a Lhoty (Klíma 1979; Jelínková 2005) je doložen cluster lokalit, které náležejí ke specifické lokální varietě mladého paleolitu, charakterizované především plošně retušovanými trojúhelníkovitými hroty typu „Lhota“ (respektive Streleckaja). Na základě nálezů takového hrotu lze spolehlivě novou lokalitu v trati Kouty přiřadit k těmto industriím, u kterých J. Svoboda (2006: 27) hledá analogie v povodí řek Váhu, Prutu a Donu.

Indiferentní kamenná industrie

Ve zkoumaném prostoru byla zjištěna také kamenná industrie, kterou není možné jednoznačně přiřadit k paleolitu nebo eneolitu. Jde o industrii z nepatinujících hrubých surovin (křemen, slunák, lokální rohovec), která převážně souvisí s tzv. hrubotvarou industrií (otloukače, sekáče, odštěpovače).

Nejpočetnější je industrie ze slunáku. Byl získán otloukač a zlomek otloukače, hrubý odštěpovač, 3 masivní úštěpy, 12 úštěpů, zlomek s místní (vrubovitou) retuší, 4 mikroúštěpky a řada zlomků této suroviny. Křemen je zastoupen mezi otloukači (2 kusy s průkaznými stopami tlučení, na řadě dalších jsou stopy užití sporné) a 3 úštěpy. Jedním kusem je zastoupen otloukač z místního prachovce.

Do této skupiny byly zahrnuty také přepálené artefakty (2 zlomky čepelí, 4 úštěpy, 2 zlomky a 11 mikroúštěpků/mikrozlomků).

Za pozornost stojí další artefakt, konkrétně geometrický mikrolit – trojúhelník, který je vyroben z nepatinovaného eratického silicitu (Schenk – Kuča 2006, obr. 8). Vzhledem ke skutečnosti, že v početné kolekci eneolitické štípané kamenné industrie z nedalekého hradiska Nad Zbruzovým podobný nástroj nebyl nalezen, umožňuje tento artefakt i mezolitickou klasifikaci. Pak by to byl ojedinělý doklad osídlení Moravské brány v mezolitu.

Literatura

- Jelínková, R. 2005: Lhota (k. ú. Lhota u Lipníku nad Bečvou, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 46, 189–197.
- Klíma, B. 1979: Nová stanice aurignacienu v Moravské bráně. *Archeologické rozhledy* 31, 361–369.
- Pavelčík J. 2001: *Hlinsko. Hradisko bádenské kultury*. Archeologické památky střední Moravy 2. Olomouc: Vlastivědné muzeum.
- Schenk, Z., Kuča, M. 2006: Hlinsko (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 47, 126–127.
- Svoboda, J. 2006: Sidelní archeologie loveckých populací. K dynamice a populační kinetice mladého paleolitu ve středním Podunají. *Přehled výzkumů* 47, 13–31.
- Škrdla, P. 2006: Hlinsko (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 47, 84–85.
- Škrdla, P., Schenk, Z., Šebela, L. 2006: *Hlinsko*. NZ uložena na ArÚ AV ČR v Brně pod č. j. 3307/06.

Resumé

The rescue excavation was realized at a Paleolithic site (disturbed by quarrying) at the field of Kouty in the cadastral territory of the village of Hlinsko. A strip of intact sediments which represents only the southern margin of the formerly elevated area above Bečva River in the Moravian Gate, was intensively surveyed during summer and autumn and subsequently an area of 150 m² of colluvial deposits was excavated using shovels.

The site yielded a collection of 103 Paleolithic chipped stone artifacts. The most common raw material is erratic flint supplemented by isolated items of local chert and radiolarite. The tools include a small, triangular, bifacially retouched foliate point (obr. 6: 22) and a distal fragment of a unifacially retouched point (obr. 6: 22), a burin on a broken blade (obr. 6: 22), a transversal burin (obr. 6: 22), an endscraper with a notch (resembling an atypical borer, obr. 6: 22), a fragment of a bilaterally and steeply retouched blade with negatives of burin blows (obr. 6: 22), a chisel (obr. 6: 22), a fragment of a truncated microblade (obr. 6: 22), and a backed microblade (obr. 6: 22). The collection of tools is supplemented by a series of unretouched microblades (obr. 6: 1–18).

The collection fits the range of specific local Upper Paleolithic industries collected on the cadastral territories of the villages of Lhota (Klíma 1979; Jelínková 2005) and Hlinsko (unpublished finds by D. Figeľ). They are characterized by triangular foliate points for which J. Svoboda (2006: 27) searches for analogies on the Váh, Prut and Don Rivers.

HOSTIŠOVÁ (okr. Zlín)**„Na pískách“. Aurignacien. Sídliště. Povrchový průzkum.**

Lokalita leží v nadmořské výšce 300 m, severozápadním směrem od obce. Společně s tratí „Záhumenice“ byla objevena v roce 1996 D. Kaškou, bývalým pracovníkem Muzea Kroměřížska. Kolekce byla následně předána do Muzea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně, kde je uložena. Lokalita nebyla dosud publikována.

Soubor čítá 8 artefaktů, z nichž 6 je vyrobeno z eratického silicitu, sedmý kus je z radiolaritu červenohnědého odstínu a poslední artefakt nebyl kvůli intenzivnímu přepálení

surovinově určen. Některé kusy jsou lehce poničeny mrazem nebo žarem.

Z technologického hlediska se ve sledované kolekci vyskytly pouze úštěpy. Tři z nich byly použity k výrobě škrabadel. Dvě škrabadla jsou vysoká vyčnělá (obr. 12: 8, 9) a třetí je vyčnělé ploché (obr. 12: 2). Dva artefakty byly opatřeny místní retuší.

Celá kolekce byla s ohledem na přítomnost tří vyčnělých škrabadel kulturně přiřazena k aurignacienu.

„Pod Strážnou“. Mladý paleolit. Sídliště. Povrchový průzkum.

V letech 1987–1989 prováděl v poloze pod vrcholem kopce Strážná povrchové sběry V. Zapletal, žák ZŠ Hostišov. Výsledkem byla kolekce 14 artefaktů štípané kamenné industrie, kterou publikovala J. Langová (Langová 1993, 17–18). Kolekce je uložena v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Šest artefaktů ze sledovaného souboru vykazuje různě stupně patinace. Jedná se o 3 kusy eratického silicitu (bazální fragment drobné čepele, sporné rydlo na zlomku čepele a zlomek úštěpu) a 3 kusy (fragments 2 čepelí a šupina) červenohnědého a olivově zbarveného radiolaritu. Ostatní artefakty byly J. Langovou na základě přítomnosti fragmentů keramiky lineární kultury přiřazeny k neolitu.

Šest artefaktů ze 14 bylo přiřazeno obecně k mladému paleolitu, přičemž mladopaleolitické stáří tří radiolaritových artefaktů je sporné.

„Strážná“, „U vodárny“. Aurignacien. Sídliště. Povrchový průzkum.

Lokalita je situována na východním okraji obce na vrcholu kopce Strážná, v nadmořské výšce 347 m (vrchol kóty), poblíž vodárny.

Lokalitu objevil J. Otčenášek st., který zde v letech 1949–1950 prováděl povrchové sběry (Archiv AÚ AVČR v Brně, č. j. 2809/51, 2908/51). V roce 1996 zde sbíral D. Kaška. V literatuře se o této lokalitě poprvé zmiňuje v roce 1955 J. Otčenášek st. (Otčenášek 1955, 55) a B. Klíma v roce 1956 (Klíma 1956, 430). Šest artefaktů z této kolekce popsal (bez kresebné dokumentace) ve své shrnující práci „Aurignacien na Moravě“ i M. Oliva (Oliva 1987, 46). Nálezy jsou uloženy v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Kolekce čítá celkem 71 artefaktů štípané industrie. Mimo paleolitické artefakty bylo vyčleněno i několik postpaleolitických (pravděpodobně neolitických) artefaktů (7 ks). Většina artefaktů vykazuje různé stupně patinace, od souvislého povrchu až po lehký povlak. Některé kusy nesou stopy železných oděrek, přepálení a mrazového popraskání. Intenzivně patinované a přepálené artefakty nebyly surovinově blíže určeny (4 ks). Převážná většina artefaktů je vyrobena z eratického silicitu (52 ks). Šest kusů artefaktů je vyrobeno z radiolaritu červenohnědých a zelených barevných odstínů, jejichž nejvýznamnější zdroj leží v blízkosti Vlárského průsmyku na slovensko-moravském pomezí. Dva kusy radiolaritu jsou zbarveny olivově. Daná barevná varieta se hojně vyskytuje v Rakousku, odkud byla na lokalitu pravděpodobně přinesena; valouny nízké kvality jsou ale přítomny i ve štercích na jižní Moravě (zejm. mezi obcemi Mušov – Novosedly – Troskotovice; Přichy-